МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

Министерство образования и науки Республики Алтай

МУ «Управление образования г. Горно-Алтайска»

МБОУ «Средняя школа № 7 им. Ю.Г. Сакашевой г. Горно-Алтайска»

РАССМОТРЕНО	СОГЛАСОВАНО	УТВЕРЖДЕНО
Руководитель МО учителей нач. классов	Методическим советом школы	Директор
Д.Н. Тазова	В.А. Бадакина	А.В. Кундыева
Протокол №1 от «26» 08 2026 г.	Протокол №1 от «27» 08 2026 г.	Приказ № 171 от «27» 08 2026 г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

учебного предмета «Родной язык и (или) государственный язык республики Российской Федерации»

для 1 класса начального общего образования
на 2026-2027 учебный год

г. Горно-Алтайск, 2026 г.

1. ЈАРТАМАЛ БИЧИК

Баштапкы класста алтай тилдин урокторында иштеер программа

- Россия Федерациянын ӱредӱлик керегинде законына (29.12.2012, №273-ФЗ.) ,
- «Горно-Алтайск каланын текши орто ӱредӯлӱ 7-чи № школы» деп бюджеттеги текши ӱредӯлӱ муниципал тӧзӧмнин Уставына,
- «Горно-Алтайск каланын текши орто ӱредӯлӱ 7-чи № школы» деп бюджеттеги текши ӱредӯлӱ муниципал тӧзӧмнин ӱредӯлӯ предметле иштеер программанын положениезине келиштире ле К.К. Пиянтинованын, Н.Б. Тайборинанын «Алтай тилле иштеер программалар (1-4)» (Горно-Алтайск, 2012) деп программазы аайынча тургузылган.

Россия тергеенин ӱредӱлигинде јаны федерал стандарттар јӧптӧлип, ӱредӱде јаны некелтелер, ууламјылар кийдирилген, онон улам алтай тил ле литературанын урокторы база солынган. Федерал ӱредӱ стандарттар эн артык јанжыгуларды улалтып, эмдиги ӧйдин јаны шӱӱлтелерин, текшипедагогикалык, чокым-методикалык теорияны ла таскамалды бириктирип, ӱредӱге көп солунталар экелген. Бӱгӱнги кӱннин стандарты бир канча айалгага ајару салат: көгӱс-көрӱмле колбулу (личностный), предметле колбулу (предметный), текши ӱредӱлӱ эдилгелерле колбулу (метапредметный) турулталар.

Баштамы школдын алдында турган **тӧс амадулар**: 1-4 класстардын ӱренчиктеринин граждан ла көгӱс көрӱминин тӧзӧлгӧзин тӧзӧп тыныдары; ӱренерге керектӱ ишти ле бойын бойы башкарып билеринин тӧзӧлгӧзин тӧзӧӧри; ӱренчиктердин көгӱс санаазын ӧскӱрери ле јакшы кылык – јанга таскадары. Төрӧл тили – баштамы класстардын ӱренчиктерине бастыра ӱредӱнин тӧзӧлгӧзи, укаа – санаазына, јайалтазына ӧзӱм берер ле албатызыла, јӱрӱмле таныжар арга.

Төрӧл тилин баштамы школдо ӱредеринин амадулары:

- ӱренчиктерди тил билимнин тӧс ондомолдорыла таныштырары ла шӱӱп сананарына ӱредип – таскадары;
- ӱренчиктердин коммуникатив билгирлерин: оос ло бичилген эрмек – куучынын јарандырары, диалог, монологло тузаланарына таскадары;
- јастыра јок бичиирине керектӱ билгирлер берери.

Курстын текши аайы:

Программа «Алтай тил» деп предметтин аргаларыла «Филология» ууламјынын ӱредӱлӱ тӧс задачаларын бӱдӱрерине ууландырылган.

Тӧс задачалар:

-Россияда көп тилдер ле культуралар бой-бойлорыла колбулу, ол ок ӧйдӧ кажы ла албатынын тили – ол онын ук албаты болгонынын тӧзӧлгӧзи деп ондомолло таныштырары;
-коммуникатив билгирлерин јарандырары;
- ӱренчиктердин ич-санаазын, јакшыны, јарашты сезерине, оны баалап билерине таскадары;
-јайаан јайалталарына ӧзӱм берери.

Программада таскамал задачалар тургузылган:

-ӱренчиктердин эрмек-куучынын, шӱӱп билерин таскадары, тилдин эп-аргаларын куучыннын амадузына, айалгазына келиштире тузаланары;
-эрмек-куучыннын культуразын тыныдары;

Программада берилген материал балдарды шиндеерге, шӱӱлте эдерге, тӱндештирерге, тӱнейин-башказын табарга, бир темдекти шиндеп, ондомол чыгарарга, эмезе јартаарга, бир темдеги аайынча эмезе ээчиде тургузарына таскадаарынын тӧзӧлгӧзин јеткилдейт. Онойдо ок јетирулерле иштеерге керекту билгирлер берет. Тилдин единицаларын шиндеерге, учурын јартаарга, јетируни келиштире кубултарга, јетирӱ эдерге јаан эмес тексттер тургузарына ӱренип алар. Программа ӱлекер иштер ӧткӱрерин темдектейт. Ӱлекерлер балдардын јайалталарына ӧзӧр айалга тӧзӧйт.

Ӱредӱнин тӧс планында «Алтай тилдин» курсынын јери:неделеде 1 час, 33ӱредӱ неделе, бастыра – 33 час

УРЕНЕТЕН ТУРУЛТАЛАР

Танынан бойынын једимдери:

1. Төрөлин сүүп, мен алтай деп оморкоп, бойы ол Россия тергеезинин кижизи деп ондооор.
2. Көп албаты ортодо аайланып: ар – бүткен, калыктар, олордын чум- јандары башка – башка болорын билер.
3. Алдынан бойы кычырып, билгирлерин бийиктедерге јүткүүр.
4. Јакшы – јаманды ылгаштырып, айландыра улуска ајарынкай болуп, килеп јүрери.
5. Алтай тилин билип, оныла оморкоп, ару- јараш куучындарга кичеенер.

Бастыра – јанынан башкарынып уренер эп – аргаларлу једимдер

1. Уроктын темазын билип,амаду тургузып, ого јединер ишти темдектеер.
2. Бойынын ижин темдектеп, ол једимдерге једер башка – башка эп – аргалар тузаланып, озолондыра једимдерин билип турар.
3. Темдек - схемаларды билер, олорды ижинде тузаланар.
4. Керекту јетирулер, шинжуу эдерине бедиреништу иштер будурип, справочниктерле тузаланып иштеери.
5. Кычырганын ондоп, бойынын санаа – шүүлтезин айдарында оос, бичимел эрмек – куучын тузаланар.
6. Улусла эрмек – куучын откурип, куучындажып турган кижи бойы башка санаа - шүүлтелу болорын ондоор.
7. Башка - башка будум иштерле (танынан, эжерлеп, бөлүкле) иштеп билери. Бой – бойы ортодо молјуларды үлежип, тен – тай иштеп, өөн – бөкөн јогынан тургускан амадуга једери.
8. Үредүге керекту бичиктерле тузаланып, олорло эрчимдү иштеп билери.

Предметный једимдер

1. Тил - эрмек – куучын өткүрерге керекту деп билер. Бойынын тилин билер кижи ол ырысту ла јайым кижи деп ондоор.
2. Кижинин оос эрмек – куучыны ла бичимел куучын – эрмеги чокым, јарт, ару, чечен болорын билер.
3. Баштапкы класстын балазы (орфоэпический, лексический, грамматический, орфографический, пунктуационный)

3. ПРОГРАММАНЫН СОДЕРЖАНИЕЗИ

Бичикке үредери ле эрмек – куучынды таскадары

Оос эрмек – куучынды темиктирери (добукварный период)

Бичикке белетеер өйдө бичикте берилген темалар аайынча сөстөр, сөсколбулар, эрмектер ле колболу эрмек – куучын тургузары. (Үредүчинин талдап алган бичиги Н.Б. Тайборина «Бичиктөс»).

Эрмек – куучын эрмектерден турары.Эрмекти бичигенде, јаан таныктан баштаары, учында точка тургузары. Эрмекти схемала көргүзери.

Эрмекте *кем?не?*Деп суректарга кару берип турган сөстөрди табып, алдынан бир чийү тартары. Эрмекте эдилге темдектеген сөстөр *нени эдип јат?Канайып јат?*Деп суректарга кару берери, олордын алдынан эки чийү тартып көргүзери.

Сөс табаштардан турары. Табыштар үндү ле туйук болоры. Сөсти схемала көргүзери (үндүлерди – кызыл төрттолыкла, туйуктарды – көк торттолыкла).

Колбулу эрмек – куучын. Бир канча сюжетный јуруктарла куучын тургузар.Јартап турган ойындар эмезе бойынынјилбүлери керегинде јаан эмес куучын тургузар.

Ару бичиири. «Бичиири1,2»тетрадьта берилген таныктардын элементтерин чын бичиири,ого тӱней јуруктарјураары.

Бичикке ӱредер ӧй

Табыштар ла таныктар. Эрмек–куучыннын табыштары.Табыш ла таныкты ылгаштырары.Табышты айдары лаугары, таныкты бичиири.Таныктын ады ла табыш. Табыш ла таныкты тӱнейлештирери. Сӧстӧрдӧ табыштарды шиндеери. Сӧстӧ табыштардын тоозы ла турган аайы. Ӱндӱ ле туйук табыштар.

Ӱндӱ табыштар.Ӱндӱ табыштар, олорды темдектеген таныктар. Кату ла јымжак ӱндӱ табыштар.Модельдерле иштеери: сӧстин турган табыштарынын моделин тургузары. Берилген модельдерге келиштире сӧстӧр табары.Узун ӱндӱлер, сӧстин учуры кубуларында олордын камааны. Узун ӱндӱ табыштарлу сӧстӧрди чын айдаары ла бичиири.

Элес айдылар ӱндӱлерлӱ сӧстӧрлӧ таныштырары, олорды чын айдары ла бичиири. Сӧстин бажында э танык бичилери, је айтканда э ле е таныктар тӱней табыштар берери. Олорды чын кычырары ла бичиири.

Туйук табыштар. Туйук табыштарӱнгӱр ле тунгак болоры.Эжерлӱтуйук табыштар:*б–п,д–т,г–к,ж–ш.*Сӧстинучында турган тунгак туйуктар ӱнгӱр эжерине кӧчӧри.Эжери јок ӱнгӱр ле тунгак табыштар. Олорды темдектеген таныктар.Ӱнгӱр ле тунгак туйуктарды ылгаштырарынын эп – аргалары.

Алтай тилде кату ӱндӱлерле (а, о, у, ы) кожо турган (к,г) табыштар кату айдылары. Кату ӱндӱлер ле кожо турган (к,г) табышту сӧстӧрди јымжак ӱндӱлерле турган(э/е, ӧ,ӱ,и,) табыштарлу сӧстӧрлӧ тӱнейлиштирери. Сӧстин бажында турган б танык(п) табышка јуук табыш берери.

Су - алтай (й) табышту сӧстӧрди орус тилде (я) табышту сӧстӧрлӧ булгаштырбазы. Л танык јымжак ӱндӱлерле кожо турганда, јымжак (л) табыш бӱдӱрери. Ондый табышту сӧстӧр бичигенде јастыралар божотпозына таскаду иштер.

Д таныктан башталган соӧстӧр, олорды чын айдары ла бичиири.

Экиленген туйук табыштарлу сӧстӧр.Олорды чын бичиири. Табыштарыла таныктары келишпей турган сӧстӧр: *кечире,јалмуур, атту* ла о.ӧ.

Орус тилден кирген ӱндӱ ле туйук табыштар. Олордын сӧстӧрдӧ чын бичилери.

Танмалык. Алтай тилдин танмалыгы,ондо табыштардын турар аайы.Танык–табыш темдектеер темдек.Таныктардынтурган аайын ла олордын аттарын кӧгӱске аларына таскадар иштер. Сӧстӧрди танмалык аайынча ээчий – деечий тургузары. Сӧзликтерде сӧстӧрди танмалык аайынча тургусканыла таныштырары.

Сӧс лӧ ӱйе. Сӧс– ӱренер,шиндеер объект.Сӧстин учуры.Сӧстӧр предметтерди адаары.Сӧстӧрјӱзӱн–јӱӱр темдектердиле эдилгелерди адаары. Тазылы јаныс сӧстӧр, омонимдер. .

Ӱйе. Сӧстиӱйеге бӧлиири.Ӱйе бӱдӱреринде ӱндӱтабыштардын учуры.Ӱйелерден сӧс тургузаары.Башка–башкасӧстӧрди ӱйелерге бӧлиири. Кезик сӧстӧр бир ӱйенен турары:*ам,уй,ээ,туу.* Ла о.ӧ. Сӧслӧ ӱйени ылгаштырары.

Согулта.Бичикте согултаны темдектеери.

Сӧс лӧ эрмек. Сӧс лӧэрмек.Эрмектерле иштеери:эрмекте канча сӧс,олордын турган аайын солыыр,эрмекти кыскартар,кенидер ле о.ӧ. Эрмектин учында тургузар сурак темдек, кый темдек, точка.

Сӧстӧрди јолдон јолго кӧчӱрери. Й танукту сӧстӧрди јолдон јолго кӧчӱрери.Экиленген ле узунӱндӱсӧстӧрди јолдонјолго кӧчӱрери. Сӧстӧрди јолдон јолго кӱчӱрер таскадулар.

Сӧстӧрди јаан таныктан баштап бичиири. Сӧстӧрдӧјаан таныкты бичиирининээжилериле таныштырары:улустынады – јолы, јрлердин ле суулардын, јурттардын ла городтордын, оромдордын аттары, тындулардын чоло аттары.

Алтай тилдин орфографиялык сӧзлигиле таныштырары.

Калыгынын чӱм- јандары, эл ортодо тоомјылу јӱрери.Таныжарынын ээжилери.Јаан улусла,нӧкӧрлӧрилекуучындажары. Эбире улуска, нӧкӧрлӧрине јалакай болорынын ээжи – чӱмдери.

Ару бичиири. «Бичиири 1», «Бичиири 2»тетрадьтарда берилген таныктарды чын

бичиири(бичииринин тетрадьтарындатаныктар ла олордын элементтери букварьга келиштире тургузылган).

Алтай тилле календарно – тематический план.

№ п/п	Уроктын темазы
1	Тетрадьла таныштыраары
2	Кыскачак тус чийу ле узун чийу бичиири
3	Кичинек ле јаан тегериктер бичиири
4	Элементтер бичиири
5	Кичинек а, у ла јаан А, У таныктар бичиири
6	Кичинек с, л ла јаан С, Л таныктар бичиири
7	Кичинек р, ш ла јаан Р, Ш таныктар бичиири
8	Кичинек т, м ла јаан Т, М таныктар бичиири
9	Кичинек ы, к ла јаан Ы, К таныктар бичиири
10	Кичинек о, ј ла јаан О, Ј таныктар бичиири
11	Кичинек н, б ла јаан Н, Б таныктар бичиири
12	Кичинек е, э ле јаан Е, Э таныктар бичиири
13	Кичинек и, д ла јаан И, Д таныктар бичиири
14	Кичинек ӧ, з ла јаан Ӧ, З таныктар бичиири
15	Кичинек п, ч ла јаан П, Ч таныктар бичиири
16	Кичинек г , й ла јаан Г таныктар бичиири
17	Узун унду табыштарлу состор
18	Кичинек ӱ, ж ле јаан Ӱ, Ж таныктар бичиири
19	Кичинек х, в ла јаан Х, В табыштар
20	Эжери јок унгур ле тунгак туйук табыштар
21	Кичинек я, ю ла јаан Я, Ю таныктар бичиири
22	Кичинек ё, ф ла јаан Ё, Ф таныктар бичиири
23	Табыштары ла таныктарынын тоозы келишпей турган состор: атту, кечире ле о.о
24	Кичинек ц, щ ла јаан Ц, Щ таныктар бичиири
25	Кату темдек ъ бичиири
26	Кочурип бичиир диктант
27	Алдынан бойы будурер иш
28	Эрмектин бичилер ээжизи.
29	Эрмектин учында тургузар темдектер.
30	Унду табыштар.
31	Узун унду табыштар.
32	Сос неден турат.
33	Ӧткӧнин катап көрӧри.